

Dijital Dünyada Demokrasinin Serencamı¹

The Course of Democracy in the Digital World

ÖZET

21. yüzyıl dünyasında hayatın her alanını etkileyen dijitalleşme nedeniyle değerler, normlar ve kavramlar dönüşüme uğramakta ve bu durum demokrasi kavramının da güncel boyutlarda yeniden değerlendirilmesi gerekliliğini kaçınılmaz kılmaktadır. Özellikle dijital alanların varlığı politika yapıcılarının araçlarını da etkilemekte ve demokrasinin araçlarında dijitalleşme yaygınlaşmaktadır. Yerel yönetimleri önemli kılan birtakım değerler bulunmaktadır. Bu değerler içinde katılım, yerelde demokrasinin olmazsa olmaz (sine qua non) koşuludur. Demokratik sistemlerde önemli olan halkın kendini ilgilendiren işlere katılmasıdır. Katılımın etkinliği, oy vermenin ötesinde kararların müzakere edilerek, rıza ile gerçekleşmesidir. Bu durum demokrasinin yerelliğine işaret etmekte ve yerel yönetimlerin, merkezi yönetim ile karşılaştırıldığında katılım olanakları bakımından demokrasinin sürdürülmesine daha çok katkıda bulunduğu ifade edilmektedir.

Dijitalleşme ile birlikte yönetimde demokrasi çeşitlenmiştir. Dijitalleşme, vatandaşların siyasi katılımını etkilemektedir. Çalışma dijitalleşen toplumda dijital araçların, vatandaşların karar alma süreçlerindeki etkisini açıklamayı amaçlamaktadır. Çalışma kapsamında dijitalleşmenin siyasi katılıma etkisi incelenerek, yerelde katılıma yansımaları açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Katılım, Dijitalleşme, Yerel Yönetimler.

ABSTRACT

In the 21st century world, values, norms and concepts are being transformed due to digitalization that affects every aspect of life, and this situation makes it inevitable that the concept of democracy should be re-evaluated in current dimensions. Especially the presence of digital domains is also affecting the tools of policymakers, and the digitalization of democratic tools is becoming widespread. There are a number of values that make local governments important. Among these values, participation is an indispensable condition (sine qua non) for local democracy. What is important in democratic systems is the participation of the people in matters that concern them. The effectiveness of participation lies in the negotiation of decisions and their realization through consent, beyond just voting. This situation points to the locality of democracy and it is stated that local governments contribute more to the maintenance of democracy in terms of participation opportunities compared to central governments.

With digitalization, democracy in governance has diversified. Digitalization affects citizens' political participation. The study aims to explain the impact of digital tools on citizens' decision-making processes in a digitizing society. Within the scope of the study, the impact of digitalization on political participation will be examined and its reflections on local participation will be explained.

Keywords: Democracy, Participation, Digitalization, Local Governments.

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihi incelendiğinde modernitenin, hayatın temel görünümleri üzerindeki etkisinin devam ettiği görülmektedir. Gerçi modern öncesi veya sonrası sınıflandırmalar, insanların gerçekliği anlama çabasının ötesine geçmemektedir. Bunun nedeni, günümüz dünyasında insanların anlama ve eyleme geçme gücünün altında yatan indirgemeci kuramlardır. İndirgemeci kuramların temel özelliği dünyayı oluşturan gelişmelerin bireysel ve geçici olduğu üzerine birtakım yargılar üretmesidir. Tarihselcilikten kopuk bu anlama çabası, modern insanı da özetlemektedir. Modern insan, dijitalleşmenin de etkisiyle doğa ile bağı koparmakta ve hayatı anlama çabası yerini gören ve eyleme geçen insana bırakmaktadır. Artık insanlar için bilgi, sağlayacağı fayda üzerinden değerlendirilmekte ve insanlar eylemlerini bu anlayış üzerinden şekillendirmektedir. Aynı zamanda sanal ve gerçeklik arasındaki ince çizgi, modern insanın bu özelliğini destekleyici niteliktedir.

Modern dünyanın ortaya çıkardığı bu yeni koşullar, demokrasi anlayışını da etkilemektedir. Evrensel değerler ürettiği ve uzlaşma kurma özelliği iddiası ile öykünülen demokrasinin çoğu zaman çıkarlar

¹ Bu makale 07 Mayıs 2024 tarihinde Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı ile Azerbaycan Çalışma ve Sosyal İlişkiler Akademisi tarafından düzenlenen Yeşil Dünya: Sosyo-Ekonomik Dönüşüm Sempozyumunda sunulan bildirinin gözden geçirilmiş, genişletilmiş ve güncellenmiş halidir.

doğrultusunda hareket eden ve çekişmeler nedeniyle de uzlaşımın güçlkle sürdürüldüğü bir sisteme dönüştüğü görülmektedir. Aslında tarihsel süreç dikkate alındığında geçmişte demokrasinin çatışmacı özelliğinin örnekleri bulunmaktadır. Özellikle Fransız devriminin ortaya çıkardığı anlayış, demokrasinin çatışma üzerinden okunmasını gerekli kılmış ve çoğu zaman demokratik sistem kendini tahkim etmek ve korumak için militanlaşmış ve ortak değerler üretmesi beklenen demokrasi, çatışmanın zeminini oluşturmuştur. Kaldı ki demokrasinin temeli olarak varsayılan Antik Yunan'daki demokrasi uygulamalarının siyasal kararlara katılımında eşitlik anlayışından yoksun, tabakalı bir sosyal sistemin varlığı, hafızalarda tazeliğini korumaktadır.

Demokrasi kavramının öykündüğü kardeşlik, eşitlik, geniş tabanlı katılım ve adalet gibi söylemlerin yanında, güven duygusuna dayalı sosyal ilişkilerin kurulması, kamusal alanın sağlıklı işleyişi için önemli görülmektedir. Bununla birlikte, kamusal alanın ortak eyleme geçme özelliği yerini dijital alanlara bırakmakta ve siyasal iktidarlar, eylemlerinin karar aşamasında bu alanları dikkate almaktadır. Bu bağlamda ortaya çıkan temel soru, insanların bu alanda güven duygusunu nasıl tesis edeceği üzerinedir. Güven duygusunu çeşitli saiklerin etkilediği düşünülmektedir. Kişinin ailesinden başlayarak okul ve iş hayatı bu duygunun oluşmasında temel etkindir. Sosyal sermaye kavramı da güvene dayalı ilişki kurmada önemli olmakta ve kişilerin kamusal alanda ortak eylem alanını beslemektedir. Bu çalışmada demokrasi ve katılımda sosyal sermayenin etkisi üzerine odaklanılmakta ve yerelde demokrasiye yansımalar açıklanmaktadır.

2. 21.YÜZYIL DÜNYASINDA DEMOKRASİNİN HALİ PÜR MELALİ

Karmaşık kitle toplumlarının gelişmesi, vatandaşın doğrudan katılımını olanaksız hale getirmiştir. Yirminci yüzyıldan günümüze dünyada toplumlar genellikle seçilmiş temsilcilerin karar verdiği temsili demokrasi biçiminde yönetilmektedir. Bir diğer ifadeyle radikalden, söyleme ve müzakereye demokrasinin çeşitli uygulama türleri olmakla birlikte temsili demokrasi, günümüzde demokrasinin en yaygın türüdür. Demokrasi bu çerçevede araç olup liderlik için rekabet etmeyi nitelemektedir (Schumpeter, 2003, s. 269). Temsili demokraside halkın rolü sadece hükümet oluşumunu sağlama açısından önemlidir. Robert A. Dahl demokrasinin uygulamasında gerçekçi olunması gerektiğini ve yapılabilecek en iyi şeyin demokrasinin sürdürülebilmesi için gerekli ve yeterli olacak bir dizi koşulu gerçekleştirmeye çalışmak olduğunu savunmaktadır (Dahl, 2006, s. 51).

Demokrasi kavramının etimolojik kökeni “demos” (halk) ve “kratos” (egemenlik) kelimelerine dayanmaktadır. Halkın kendisini yönetmesi veya temsilciler aracılığıyla yönetime katılması, demokrasinin temsili ve katılımcı boyutunu oluşturmaktadır. Bu yönetimde gücünü yurttaşlarından alan hükümet, devlet işlerinin yürütülmesinde gerekli olan halkın istencini iktidara yansıtmaktadır. Yani iktidar gücünü halktan almakta ve halkın vermiş olduğu yetkiye dayanarak meşruiyetini gerçekleştirmektedir (Akarsu, 2019, s. 93). Demokrasi kavramına yapılan atıfların referansı Antik Yunan'dır. Aynı zamanda, Antik Yunan'da yasalar her şeyin üstündedir ve demokrasi uygulamaları yurttaşların genelini kapsamamaktadır. Sınıf temelli bir anlayış içeren site devletlerinde karar alma yetkisi toprak mülkiyetine sahip hür vatandaşları kapsamakta, diğer insanlar da sadece sitede tanımlanan hizmetleri yürütmektedir (Ağaoğulları, 2013, s. 41).

Demokrasi kelimesine birçok anlam yüklenmektedir. Eğer tek bir gerçek anlamı varsa, Platon'un da dediği gibi bu anlam herhangi bir yerde saklanmaktadır ve henüz bize iletilmemiştir. Aynı zamanda Platon, demokrasinin birçok kişinin yönetmesi anlamına gelmesine rağmen, çoğu zaman anarşiye dönüştüğünü (Platon, 2018, s. 284-286) ifade etmektedir. Demokrasi kavramının çeşitli biçimlerde tanımı yapılsa da uygulama açısından demokrasi tanımını aşan farklılıklar söz konusudur. Günümüzde yönetim biçimleri açısından değerlendirildiğinde demokrasinin hem gerekli hem de tartışmalı olduğu ifade edilebilir. Eğer yöneticiler halk tarafından güveniliyorsa, özgür kamusal tartışma yoluyla halkı yanlarında taşıyabiliyorsa ve en iyi ihtimalle halktan çıkmışsa, devlet son derece güçlenebilir. Ancak burda temel paradigma, bir devletin, Platon'un hayal ettiği eğitim ve deneyimin bir karışımı olan bir tür pratik bilgelige sahip olan eğitilmiş seçkinlere ihtiyacı olmasıdır (Crick, 2002, s. 19-21). Dolayısıyla demokrasi, iyi hükümetin önemli bir unsuru olsa da tek başına iyi bir hükümete yol açmayabilir.

İnsanlık tarihinin değişimi ve gelişimi, durağanlık göstermez ve sürekli bir devinim halindedir. İnsanoğlu en ilkel aletlerden modern araçlara kadar doğa üzerinde önemli etkileri olmuş ve yapısal değişim, sosyal yaşamı da değiştirmiştir. Antik dönem düşünürlerinden Heraklitos, “değişmeyen tek şey değişimin kendisidir” diyerek insan hayatında değişimin kaçınılmaz olduğunu vurgulamıştır. İnsanoğlunu diğer varlıklardan ayıran önemli özelliği, değişim içerisinde değişen veya daha doğrusu kendi eliyle yaptığı değişimden etkilenen tek varlık olmasıdır (Diamond, 2018, s. 9-15). Göçebe topluluk halinde yaşarken de

yüksek duvarlar arkasında büyük imparatorluklar kurarken de bu durum hep aynı olmuştur. Bu noktada temel soru, insanların bir arada yaşamasından kaynaklanan yönetimin nasıl olacağına alakalıdır.

Bütün siyasal kavramların, bir toplumun değişen değer ve normlarını yansıtmaları nedeniyle anlam bakımından sürekli değişime açık olduğu söylenebilir. Özellikle demokrasi kavramı, diğer siyasi kavramların anlamının toplamı olduğu, yani eşzamanlı zaman arasındaki sınırları çizmeyi imkânsız kılan tarihsel gerçeklik tarafından oluşturulduğu yönündeki genel anlayışa uymakla kalmamakta, aynı zamanda birçok ve çelişkili anlamlar, boyutlar ve çağrışımlar, anlambilimini farklı tarihsel varlıklara uyarlamaya davet etmektedir (Hidalgo, 2008, s. 186). Abraham Lincoln demokrasiyi, 'halkın halk tarafından halk için yönetimi' şeklinde tanımlamıştır. Lincoln'un tanımında demokrasinin üç merkezi niteliğinin (halk, eşitlik ve iktidar) önemi ortaya çıkmakta ve demokrasinin temel özelliği olan halkın iradesi merkeze alınmaktadır. Diğer bir hususta iktidarın eşitlik üzerine kurulmasıdır (Heywood, 2015, s. 171). Önemli olan halkın kendi istenci ile oluşturduğu yönetimde eşit bir şekilde söz sahibi olması ve ortaya çıkan iktidarın gücünü eşit bir şekilde paylaşabilmesidir.

Bir siyasal düzeni tanımlarken cumhuriyet ve monarşi biçiminde tasnif edilmektedir. Bu tanımlamalar bize siyasal sistemle ilgili yönetim biçimi hakkında bilgi vermektedir. Demokrasi kavramı ise toplum içerisinde yaşayan kişilerin sistem içerisindeki yapıp ettiklerinin sınırları ilişkilidir. Açıkcası bireyin toplum içerisindeki durumu özellikle otorite karşısındaki durumu demokrasi kavramına içkindir. Burada temel mesele ne azınlığın çoğunluk üzerinde tahakküm kurması, ne de çoğunluğun azınlık üzerinde baskı kurmasıdır. Demokrasi herkesin eşit bir noktada buluşabileceği hedefini ortaya koymaktadır. Demokrasinin, azınlığın üstün olduğu fikrine karşı olduğu açıktır. Bu bakımdan, devletin egemenliği yönetenler ve yönetilenler arasında tam bir özdeşlik sağlanması imkânsız olsa da halk, özel bir düzen biçimi olarak demokrasi için basit bir metafor olarak kalmaktadır (Hidalgo, 2008, s. 185). Burada temsili hükümet biçiminde liderlerin görevden alınmasıyla demokrasinin işlevsel hale geldiği ifade edilse de demokrasi ve temsil arasındaki çelişki nihai olarak çözüme kavuşamayacağı söylenebilir.

Almond ve Verba'nın 1963 yılında yapmış oldukları çalışma, kitlelerin politik yönelimlerine odaklanmaktadır. Katılım noktasında toplumu incelerken üç unsuru belirtmişlerdir. Politik uyurgezerler, politikanın farkında olan ancak onu değiştirmek için harekete geçmeyenler ve politikanın farkında olan ve aktif şekilde siyasi süreci etkilemeye çalışan vatandaşlar (Almond ve Verba, 1963, s. 22). Katılım ilk olarak, bir eylem veya faaliyettir. İkinci olarak katılım; vatandaşlara, elitlere veya iktidardaki kişilere değil, bireysel olarak bizzatı kişilere yöneliktir. Üçüncü olarak siyasi katılım, bir eylemin iktidardaki kişileri veya bazı kamusal sorunları ilgilendiren politikaları etkilemeyi amaçlamalıdır (Sairambay, 2020, s. 126). Başka bir deyişle siyasi katılım, kamu meseleleri hakkında endişe duyan sıradan bir vatandaşın bazılarını etkilemek için harekete geçmesi şeklinde olmaktadır.

Günümüzde demokratik devletlerin değerleri, özgürlük ve eşitlik temelinde insan haklarına saygılı, hukukun üstünlüğünü öncülleyen, farklı inanç ve düşüncelerin yaşanabildiği ve ifade edilebildiği, bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin güvence altına alındığı, çoğulcu, saydam ve hesap verebilen, yönetim esasına dayanarak karşılıklı etkileşime dayanan yönetimi ifade etmektedir (Akkaş ve Tekir, 2013, s. 149). Evrensel demokratik değerleri öncülleyen devletlerde bireyler katılım noktasında sadece oy vermekle kalmamakta, ayrıca verdiği oyun denetimini de yapmaktadır. Demokratik değerleri benimsememiş demokrasi ile yönetilen devletlerde ise, bireyler sadece oy kullanmakla kalmakta, denetim sonraki seçim dönemine bırakılmaktadır. Bu sebeple, demokrasinin etkinliğini ve verimliliğini arttırmak için yasalarla güvence altına alınmış bir sistem ve bunun yanında demokrasi bilincine ulaşmış yurttaşlara ihtiyaç vardır.

3. DEMOKRATİK KATILIMDA YERELİN ÖNEMİ

Yerel demokrasinin temsil biçimi, bir tür karar organı ve yürütme organının yurttaşlar tarafından seçimi şeklinde gerçekleşmektedir. Adaylar seçim bölgesine dayalı sistemle, partilerin oluşturmuş olduğu listeye veya bağımsız, seçime girebilmektedir. Temsilcilerin seçimle belirlenmesi, vatandaşların yerel yönetimlerin yürütme ve karar organlarını değiştirebilmelerine olanak sağladığından, vatandaşlar için önemli bir siyasi katılım eylemidir. Sistemin özü, farklı çıkarların karar alma organında temsil edilmesi üzerinedir. Eşitlik bu sistemin belirleyici özelliklerinden biridir ve her katılımcı seçim sonucunu etkilemek için aynı fırsata sahiptir. Bu şekilde yerel yönetimler, seçim yoluyla meşrulaştırılmaktadır (Sweeting ve Copus, 2012, s. 22). Temsil yoluyla yerel demokrasi anlayışı, demokrasinin işlerliğine katkı sağlamaktadır.

Yerel demokrasinin katılım biçimi etkileşime dayanmakta, uzlaşmaya varmak ve/veya bilgilendirmek amacıyla vatandaşlar arasında müzakere yapılması, politika sürecini oluşturmaktadır. Bununla birlikte,

yerel yönetimler üzerinde siyasi partilerin kontrolü yerel temsille ilgili bazı zorlukların görülmesine sebep olabilmekte ve katılım noktasında seçmenlerin iradesine müdahale olarak görülmektedir. Aynı zamanda seçim döneminde adaylar, seçimi kazanabilme adına verdikleri vaatlerle örtüşen kamu politikaları üretmekte ve reel gerçeklerle seçim dönemi oluşturulan söylemler arasında tezat oluşabilmektedir (Sweeting ve Copus, 2012, s. 23). Adayların seçim dönemi vaatleriyle, yapmış oldukları kamu politikaları uyumunun en temel denetimi seçmenler tarafından yapılmaktadır.

Temsili demokrasi, temel politikaları etkileyen kararlarda önceliğe sahiptir. Ancak diğer karar türleri için yönetim ağırları yoluyla uygulamaya konan müzakereci ve katılımcı demokrasiyle bir arada var olabilmesi adına, temsili demokrasi yerini çeşitlilik içeren bir dünyada değerlerin çoğul ağırlıklandırılmasını yansıtan diğer toplumsal karar alma biçimlerine bırakmalıdır. Temsili demokrasi kendini yeniden şekillendirmeli, kamu harcamalarının incelemesine ve hesap verebilirliğe daha az tabi olan prosedürler üzerinde çalışarak ve karar sürecine girdilerden ziyade anlaşmanın çıktıları vurgulayarak şeffaf bir ortam sağlamalıdır (Klijn ve Skelcher, 2007, s. 591). Elbette seçilmiş siyasetçilerin rolü önemli noktalarda belirleyicidir ve alternatif demokratik modlar getirilerek seçim yetkileri zayıflatılmamalıdır. Ancak sosyal ağların politika oluşturma sürecine katılımını artırmak, böylece girdi meşruiyetini güçlendirmek sürdürülebilir demokrasi için gerekli görülmektedir.

Tüm faktörler dikkate alındığında yerel yönetimler, kamu politikalarının hedeflerinin belirlenmesi ve faaliyetlerin tasarlanmasından işin yapılmasına ve sonuçların değerlendirilmesine kadar çevreden merkeze eylemin tüm aşamalarını başlatmalı ve aktif olarak görev almalıdır. Katılım mümkün olduğunca geniş olmalı, toplumun tüm kesimlerini kapsamalı ve bireysel eylemlerin de bir fark yaratabileceği vurgulanmalıdır. Yerel yönetimler; bilgi edinme, danışma ve tanıtım özgürlüğü yoluyla, halkı tüm faaliyetlerin katılımına teşvik etmeli ve uygun ortam sağlamalıdır (Roseland, 1992, s. 302-306). Etkili ve kabul edilebilir yerel çözümler yerel kararları gerektirir ve bu kararlardan en çok etkilenen kişilerin işyerlerinde ve topluluklarında kapsamlı bilgi ve katılımını gerektirir. Katılımcı yaklaşım, gerekçeli ve bilinçli kararlara ulaşmada tüm bakış açılarının adil bir şekilde değerlendirilmesini amaçlamalıdır.

Modern dünyada insanlar biyolojik, sosyal ve sanal olmak üzere dünyada üç hayatı aynı anda yaşamaktadır. Artık doğanın nesnel varoluş yapısı içerisinde kuruluşların, ulusların veya dinlerin toplumsal gerçekliğine hem doğal hem de toplumsal nesnellüğün yeniden üretilebildiği yine hayali ama sanal yeni bir boyut eklenmektedir. Yani insanlar, dijital ve sanal yaşamla birlikte, biyolojik-sosyal dünyaya paralel olarak gelişen, kendi yaşamı olan yeni bir sanal dünyayı hayal etme veya anlatma olanağına sahip olabilmektedir (Torrent-Sellens, 2023, s. 7). Ortaya çıkan bu yeni durumda, insanlar sadece doğayı içselleştirmekle kalmayıp, aynı zamanda sanal dünya içerisindeki farklı gerçekliklerde muhatap olmaktadır.

Günümüz dünyasında teknolojiye yaşanan gelişmeler homo dijital (homo digitalis) olarak tanımlanan yeni bir insan tipini ortaya çıkarmakta ve dijitalleşme ile insanlığı saran teknolojik ilerleme, yeni dünyanın sembolik varlığına dönüşmektedir. Artık teknolojiler insan hayatının neredeyse tüm alanlarına ve en önemlisi günlük yaşamına nüfuz etmekte ve insanların bedensel imajından tutunda zihinsel dünyasına kadar dijitalleşmenin etkisi görülmektedir (Borysenko, 2023, s. 71). Dijital teknolojiler sayesinde ihtiyaç anında araştırmalar internet üzerinden yapabilmekte, sanal alanlarda herhangi bir konu hakkında tutumlar sergilenabilmektedir. Hatta sanal paralarla sanal devletlerden toprak dahi satın alınabilmektedir.

Genelde internet özelde yeni medya, kamuoyu oluşturma örgüsünü değiştirmiş ve daha önceleri tek taraflı iletişime dayalı geleneksel medyadan farklı bir şekilde iletişime olanak sağlamıştır. Artık iletişimin yeni boyutu interaktiftir. Özellikle taşınabilir teknolojik cihazların gelişimi insanların anlık bilgiye ulaşmasını sağlamakta ve gündemi yakından takip etmesini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca kişilerin anlık olarak gündemi takip edebilmesi, sosyal ağların hızlı bir şekilde etkileşime geçmesine ortam sağlamaktadır. Yerel boyutta daha önceden sosyal hayatta hiçbir şekilde etkileşim içerisinde olmayan kişiler, sanal ortamda hızlı sosyalleşebilmektedir (Gökce, 2012, s. 45). Herhangi bir konu üzerinde gündem oluşturabilmek veya mevcut gündemi değiştirebilmek çok daha kolay olmaktadır.

İnternetin siyasi olaylar üzerindeki etkisi ya da demokratikleştirici potansiyeli hakkındaki tartışmalar internetin kendisi kadar eskidir. Tek tek ülkelerin deneyimleri, internet teknolojilerinin kullanımının demokrasi için etkili bir araç olduğunu doğrulamaktadır, ancak teknolojilerin hem avantajları hem de dezavantajları olabilmektedir. Bu tartışma, siber şüphecilerin ve siber iyimserlerin ikili karşıtlığından, teknolojiyi bir siyasi etki aracı olarak ele alan daha incelikli bir yaklaşıma doğru evrilmektedir (Paul, 2013, s. 84). Özellikle Arap Baharı ve 2016 ABD Başkanlık seçimleri gibi süreçlerde, internetin etkili bir araç

olduğu belirtilmekte ve internetin, siyasi otoriteye meydan okuyabilecek potansiyel bir beşinci kuvvet olarak ortaya çıktığı ifade edilmektedir.

Dijital değişim ve dönüşüm, genel siyasetin yanında yerel yönetimleri de etkilemektedir. Ayrıca dijitalleşme, insanların kamusal alanda oluşturdukları tutum ve davranışlarını, dijital alanlara taşımaktadır. Bu da siyasal bilincin oluşmasına katkı sağlayan araçların çeşitlenmesine neden olmaktadır. Örneğin, e-devlet ve e-demokrasi gibi uygulamaların gün geçtikçe sosyal hayatın ayrılmaz bir parçası olduğu görülmektedir. Bununla birlikte; akıllı araç takipleri, e-şikâyet, e-fatura, e-ruhsat başvuru sistemleri, e-ödeme gibi uygulamalar hem insanların hayatını kolaylaştırmakta hem de yönetime etkin katılımını sağlamaktadır (Karaca ve Öztürk, 2019, s. 532). Son olarak, oy verme işleminde elektronik araçların kullanılmasını içeren e-oylama gibi gelişmeler de demokrasi uygulamalarında katılımın yeni boyutunu ortaya çıkarmaktadır.

Özetle seçim dönemi oy vermeye yönelik temsili demokrasi yerini, anlık denetime ortam sağlayan ve insanların hızlı bir şekilde kamuoyu oluşturabildiği dijital demokrasiye bıraktığı görülmektedir. Artık politika üretim süreci elit bir grubun otoritesinden çıkmış, merkezden çevreye doğru geniş bir uzlaşmaya dönüşmüştür. Sanal ağlar siyasetin yeni arenalarıdır ve bu arenalarda sadece gladyatörler bulunmamaktadır. Seçilmiş temsilciler kamusal alanın yeni formu olan dijital alanları dikkate almakta ve politikalarına yön vermektedir. Yerel yönetimler de herhangi bir kamu hizmetinde bulunurken dijital alanları kullanarak yurttaşların etkin katılımını sağlayabilmekte ve sonuç olarak demokrasi sadece oy verme aracı olmaktan çıkıp, ideal anlamda denetimin ve katılımın olduğu bir yapıya dönüşebilmektedir.

4. DEMOKRASİYİ SÜRDÜREBİLİR KILMADA SOSYAL SERMAYE

Coleman sosyal sermayeyi, kişiler ve gruplar arasında güveni tesis eden ve insanların kamusal alanda eylemini destekleyen ilişkiler olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte, sosyal sermayenin görülebileceği birtakım oluşumları inceledikten sonra, sosyal organizasyonların sosyal sermayeyi oluşturduğunu ve bu sayede kendisinin eksikliğinde ulaşılamayacak ya da çok daha yüksek bir maliyetle elde edilebilecek hedeflere ulaşılmasını kolaylaştırdığını ifade etmiştir (Coleman, 1998, s. 304). Putnam ise, demokrasinin bölgesel ya da ulusal düzeyde başarısının anahtarını sosyal sermaye ile ilişkilendirmekte ve toplum içinde güvene dayalı bağların sosyal ve kültürel kuralların kabulüne yol açtığını belirtmektedir. Ayrıca Putnam, sosyal sermayenin bireyler arasında dayanışma kültürünün yaratılmasında aracı bir rol üstlendiğini, yabancılar arasındaki iletişimin temelini oluşturduğunu ve ortak eylem anlayışları yaratarak bir bireyin, başka bir bireyin ne yapabileceğini tahmin etmesine olanak tanıyan normların ve standartların sistemini kurduğunu iddia etmektedir (Putnam, 2001, s. 115).

Bu tanımları destekleyen bir başka görüşte, Akkaş ve Tekir tarafından öne sürülmektedir. Akkaş ve Tekir çalışmada, demokrasi açısından güvene dayalı insani ilişkilerin oluşmasında sosyal sermayenin önemine dikkat çekmiş ve demokrasinin müzakereci yönüne odaklanmıştır. Çalışmaya göre farklı olanla kurulan diyaloglar, birlikte hareket edebilmenin öncül koşulu almakta ve birlikte harekete geçebilme ediminin varlığı, sorunların çözümüne katkı sağlamaktadır. Günümüz dünyasında demokrasinin sürdürülebilirliği, sosyal sermayenin ve dayanağı olan güven duygusunun tesis edilmesiyle mümkün olmaktadır. Çünkü modernitenin indirgemeci anlayışıyla atomistik bir görünüme bürünen insan, toplum içinde çıkar temelli ilişkiler yürütmekte ve yalnızlaşmaktadır. Ortaya çıkan bu durumun, demokrasinin güvene dayalı değer üretme özelliğine zarar verdiği görülmektedir (Akkaş ve Tekir, 2013, s.121-122). Bu bağlamda sosyal sermaye ve ortaya çıkardığı organizasyonlar, tekrardan güven ortamını tesis etmekte ve demokrasi bilincinin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Sosyal sermaye, bireylere ve gruplara iletişim ve ilişki bakiyesi (artı değer) sunarak bireyler, birbirleri ile ve toplumla güvene dayalı ilişkileri güçlenmektedir.

Sosyal sermayenin demokrasiyi iki farklı yolla etkilediği görülmektedir. Birincisi, sosyal sermaye demokratik olmayan bir ülkede demokrasi kültürünün oluşmasına yardımcı olabilir veya var olan demokrasi bilincini korumada destek sağlayabilir. İlk durumda sosyal sermayenin karşımıza çıkan katkısı, iktidarın karar alırken vatandaşlara doğrudan baskı yerine ortak bir noktada uzlaşmayı sağlayacak mekanizmalar geliştirme ve demokratik olmayan bir rejime karşı örgütlü muhalefetin büyümesi için alan sağlama yeteneğidir. İkinci durumda sosyal sermaye, demokrasinin temel değerleri olan hoşgörü ve uzlaşmayı teşvik edebilir, siyasi katılımı genişletebilir ve siyasi liderlerin yetişmesine de ortam sağlayabilir. Aynı zamanda sosyal sermaye, mevcut sistem içerisinde sivil toplum kuruluşlarının etkisini güçlendirmektedir. Sonuçta sivil toplum kuruluşları insanlar arasında bilginin yayılmasına yardımcı olmakta ve muhalif toplumsal hareketlerin başlangıcına katkı sağlamaktadır (Paxton, 2002, s. 257). Siyasal sistemde muhalefetin varlığı, demokrasiyi sürdürülebilir kılmada önemli bir etkidir.

Marsh, komünizm sonrası Rusya'nın demokratik bir yönetim geliştirmeye çalışırken yararlanabileceği sosyal sermaye stoklarının varlığını araştırmış ve var olan organizasyonların demokrasi üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışma iki bölüme ayrılmış ve birinci bölümde, Rusya'nın pek çok bölgesinde sosyal sermayenin var olduğuna dair kanıtlara ulaşılmıştır. İkinci bölümde yapılan nicel analiz de ise, sosyal sermaye seviyesi yüksek olan bölgelerin diğer bölgelere göre demokrasi bilincinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca Marsh, 1999 yılı aralık ayında yapılan bölge seçimlerini incelemiş, Primorskii Krai'de yapılan ve Merkez Seçim Komisyonu tarafından yolsuzluk iddiası ile geçersiz ilan edilen seçimlerin arka planını sosyal sermayeden yoksun sivil toplum seviyesinin düşüklüğü ile ilişkilendirmiştir. Öte yandan Marsh, Moskova, Pskov ve hatta Smolensk gibi sosyal sermayesi daha yüksek düzeyde sivil organizasyonlara sahip bölgelerin, demokratikleşme yolunda daha fazla ilerleme kaydettiğini belirtmekte ve komünizm sonrası Rusya'daki değişen ekonomik ve siyasi ortama daha iyi uyum sağladığını ifade etmektedir (Marsh, 2000, s. 196-197).

Sosyal sermaye ve demokrasi arasındaki ilişki üzerine benzer bir çalışma da Nur-tegin tarafından yapılmıştır. Nur-tegin, teorik literatürde insanların demokrasiye yönelik tutumlarının önemli bir nedeni olan sosyal sermayenin siyasal tercihleri nasıl şekillendirdiğine dair ampirik bir çalışmada bulunmuştur. Çalışma kapsamında, insanların aile, akraba ve komşuları arasındaki güvene dayalı ilişkileri ölçülmüş ve aynı zamanda; ülkedeki siyasi olayları önemseme, kamu meselelerine ilgi, toplumsal etkinliklerde ve kutlamalarda yer alma, siyasi hayata aktif olarak katılma, sorunları gündeme getirme gibi kamusal konular hakkında ki ilgi düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak, sosyal sermayesi yüksek olan insanların, toplum içinde siyasal eyleme geçme düzeyinin daha yüksek ve sosyal sermaye ölçütünün demokrasi tercihleri üzerinde olumlu ve önemli bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir (Nur-tegin, 2019, s. 187).

Sosyal sermaye, modern siyasetin çatışmacı anlayışına alternatif bir yaklaşımı benimsemektedir. Bunun da altında yatan ana fikir, insanların toplum içinde eyleme geçerken bencil içgüdülerini ve dürtülerini takip etmedikleri, birbirleriyle ilişkide bulunurken özgecil ve işbirlikçi motivasyonları eşit derecede dikkate alacak şekilde hareket ettikleri varsayımı üzerinedir. Bununla birlikte, sosyal normlar ve ağlar, neoklasik ekonominin fayda maksimizasyonu ve sermaye birikimi çerçevesinin indirgemeci sınırlarına tabi değildir. Tam tersine insanların tutumlarının arka planını, birbirlerine güvenen ve içsel değerleri ön planda tutan, yardımlaşma duygusuyla harekete geçme arzusunu taşıyan toplumsal ahlakın oluşturduğu görülmektedir. Aynı zamanda insanlar; sosyal, politik ve ahlaki düşüncelerini yansıtan içsel değerleri nedeniyle de uzlaşmacı bir anlayışla politik eyleme geçebilmektedir (Christoforou, 2022, s. 327-328). Bu bağlamda kamusal alanda insanlar karşılıklı olarak ortak değerlere, güven ve iş birliği sağlayan sosyal organizasyonlara bağlılıklarını ifade ederler.

Çağdaş siyaset bilimi literatüründe, sosyal sermaye unsurlarının sivil toplum örgütlerinin sosyal katılım, demokrasi ve refah değerlerini geliştirmesine ve dolayısıyla kamu politikasının oluşumunda kritik bir rol oynamasına olanak sağladığı ileri sürülmektedir. Sosyal sermaye bir istikrar veya meşruiyet aracı olarak görülmemekte ve ulus devletlerin kurumsallaşmasında etkin bir rol üstlenmemektedir. Fakat sosyal sermayenin makropolitik bakış açısı, çok fazla siyasi katılımın bir şekilde siyasal sisteme aşırı yük getireceği korkusunu ortadan kaldırdığı görülmektedir. Sosyal sermaye kolektif eylemi kolaylaştırmakta ve demokrasinin sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktadır. Özetle, sosyal sermaye teorisinin daha geniş toplumsal normlar ve değerlerle iletişim kurduğu ve aynı zamanda bunları tercüme ettiği söylenebilmektedir.

5. SONUÇ

Günümüz dünyasında yönetimlerin görünümü temsile dayanan ve çoğunluğun görüşünün iktidara yansıdığı demokrasi şeklidir. Aynı zamanda insanların siyasal karar alma noktasında aktif olması ve iktidarı sürekli denetlemesi beklenmektedir. Bu da demokrasiyi benimsemiş veya özümsemiş bilinçli insanların varlığı ile mümkün olmaktadır. Bununla birlikte insanların birbirleriyle ilişkilerinin güven duygusuna dayanması gerekmektedir. Seçimsel demokrasinin yanında yönetim ve etkileşime izin verecek kurum ve kuruluşların varlığı güven duygusunun oluşmasında önemlidir.

İşte bu noktada sosyal sermaye devreye girmekte ve kişilerle sivil toplum arasında güvene dayalı ilişkilerin kurulmasına ve bireylerin ve toplulukların toplumda sosyal sermaye stoğu oluşturmalarına katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda sosyal sermayenin gücü, sivil toplumsal dönüşümün yanında kamu refahı kapasitesini geliştirmekte ve ortaya çıkan sinerjik ilişkiler iş birliği ağları oluşturmak için kullanılmaktadır. Bu da demokrasinin katılım ve müzakereci sürecine destek olmaktadır. Çünkü demokrasi bilincine sahip ve güven duygusuyla harekete geçen insanların varlığı, demokrasinin sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktadır.

Yerel yönetimlerin kuruluş felsefesine bakıldığında, aynı bölgede yaşayan halkın temel ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere oluşturulan yapılar olduğunu görmekteyiz. Yerel yönetimlerin bu durumu halkın yönetimde daha etkin rol almasını sağlamaktadır. Teknik yenilik tek başına kamusal süreçleri yönlendirmek için yeterli değildir. Dijitalleşme, potansiyel gücü ne olursa olsun bir araçtır; kendi başına sınırlı bir değere ve alakaya sahiptir. Ancak yerel yönetimler tarafından stratejik olarak planlanmış bir sürecin parçası olarak tanıtılan ve uygun şekilde desteklenen dijitalleşme, demokratik katılıma fayda sağlayacaktır.

Sonuç olarak, yerel yönetimlerin işleyişine ilişkin daha net bir anlayışa varmak için dijital teknolojilerden faydalanarak, halkın belirli konular hakkındaki politik tercihlerini sürekli öğrenmek, geniş katılımlı bir demokrasi anlayışı için önem arz etmektedir. Dijital teknolojiler, önerilen kararları değiştirmek veya halihazırda alınmış olan kararlar için daha fazla açıklama sağlamak için kullanılabilir. Bu şekilde ilgili verilere açık erişim sağlayarak, şeffaf ve katılımcı bir yönetim anlayışı oluşturulabilir. Ayrıca yerel vatandaşlığın yeniden yapılandırılmasına katkıda bulunularak, halkın siyasi bilincinin oluşmasında etkin bir rol oynayabilir.

KAYNAKÇA

- Ağaoğulları, M. A. (2013). *Kent Devletinden İmparatorluğa*. İmge Kitabevi.
- Akarsu, B. (2019). *Felsefe Terimler Sözlüğü*. İnkılâp Yayınevi.
- Akkaş, H. H., & Tekir, O. (2013). *Demokrasinin Gelişmesi ve Sürdürülebilirlikte Sosyal Sermaye* (2. b.). Kadim Yayınları.
- Almond, G. A., & Verba, S. (1963). *The civic culture: Political attitudes and democracy in five nations*. Princeton University Press.
- Borysenko, Y. S. (2023, June 30). How Does Homo Digitalis Empathize? *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, 23(2), 70-79. <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i23.283605>
- Christoforou, A. (2022). Social Capital and Civil Society in Public Policy, Social Change, and Welfare. *Journal of Economic Issues*, 56(2), 326-334. <https://doi.org/10.1080/00213624.2022.2050142>
- Coleman, J. (1998). *Foundations of Social Theory*. Belknap Press.
- Crick, B. (2002). *Democracy: A Very Short Introduction*. Oxford University Press.
- Dahl, R. A. (2006). *A Preface to Democratic Theory*. The University of Chicago Press.
- Diamond, J. (2018). *Tüfek, Mikrop ve Çelik*. (Ü. İnce, Çev.) Pegasus Yayınları.
- Gökce, O. (2012). Yeni Medya-Kamuoyu-Demokrasi. E. Sözen (Dü.) içinde, *Hepimiz Globaliz Hepimiz Yereliz Gutenberg Galaksi'den Zuckerberg Galaksi'ye* (s. 37-54). Alfa.
- Heywood, A. (2015). *Siyasetin Temel Kavramları*. Adres Yayınları.
- Hidalgo, O. (2008). Conceptual History and Politics: Is the Concept of Democracy Essentially Contested? *Contributions to the History of Concepts*, 4(2), 176-201. <https://doi.org/10.1163/187465608X363463>
- Karaca, Y., & Öztürk, N. K. (2019). Yeni Nesil Belediyecilik: Dijital Belediye Uygulamaları. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2(3), 528-537. <https://doi.org/10.33712/mana.649557>
- Klijn, E. H., & Skelcher, C. (2007, August 17). 'Democracy and governance networks: compatible or not? *Public Administration*, 85(3), 587-608. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9299.2007.00662.x>
- Marsh, C. (2000). Social capital and democracy in Russia. *Communist and Post-Communist Studies*, 33(2), 183-199. [https://doi.org/DOI10.1016/S0967-067X\(00\)00003-9](https://doi.org/DOI10.1016/S0967-067X(00)00003-9)
- Nur-tegin, K. (2019). Social capital – a topsoil for democracy. *Review of Social Economy*, 79(2), 166-190. <https://doi.org/10.1080/00346764.2019.1640385>
- Paul, H. (2013, November 8). Local Democracy in a Digital Age: Lessons for Local Government from the Manchester Congestion Charge Referendum. *Routledge*, 40(1), 82-101. <https://doi.org/10.1080/03003930.2013.829457>
- Paxton, P. (2002). Social Capital and Democracy: An Interdependent Relationship. *American Sociological Association*, 67(2), 254-277. <https://doi.org/10.2307/3088895>

- Platon. (2018). *Devlet*. (S. Eyüboğlu, & M. A. Cimcoz, Çev.) Türkiye İş Bankası.
- Putnam, R. D. (2001). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Touchstone Books by Simon & Schuster.
- Roseland, M. (1992). *Toward Sustainable Communities : A Resource Book for Municipal and Local Governments*. Ottawa: National Round Table on the Environment and the Economy.
- Sairambay, Y. (2020, January 8). Reconceptualising political participation. *Human Affairs*, 30(1), 120-127. <https://doi.org/10.1515/humaff-2020-0011>
- Schumpeter, J. A. (2003). *Capitalism, Socialism and Democracy*. London and New York: Rotledge.
- Sweeting, D., & Copus, C. (2012, January 1). Whatever happened to local democracy? *Policy Press*, 40(1), 21-38. <https://doi.org/10.1332/030557310X550123>
- Torrent-Sellens, J. (2023, June 16). Homo digitalis: narrative for a new political economy of digital transformation and transition. *New Political Economy*, 29(1), 1-19. <https://doi.org/10.1080/13563467.2023.2227577>